

Yağmur Birdal

Erkek Adalet Kıskacında Kadınlar

Örselenmiş Kadın Sendromu
ve Feminist Kriminoloji

İçindekiler

ÖNSÖZ7

GİRİŞ9

I. BÖLÜM

A. KADIN SUÇLULUĞU13

B. HÂKİM GÖRÜŞ KADIN SUÇLULUĞUNU NASIL AÇIKLADI.....17

1. Geleneksel Kriminoloji17

2. Modern Kriminoloji.....25

C. KADIN SUÇLULUĞUNU FEMİNİSTLER NASIL AÇIKLADI.....37

1. Görünmez Suçlular Feminist Kriminolojiyle Görünür Hale Geliyor.....37

2. Feminist Kriminoloji Çalışmaları ve Yöntem40

3. Kadınları Suça Sürükleyen İzlekler Teorisi42

D. SUÇA SÜRÜKLENEN ÖRSELENMİŞ KADIN.....49

1. Örselenmiş Kadın Kimdir51

2. Örselenmiş Kadın Sendromu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu İlişkisi57

3. Örselenmiş Kadın Sendromuna Yönelik Eleştiriler.....61

E. ÖRSELENMİŞ KADINLAR NASIL YARGILANDI67

1. Örselenmiş Kadın Sendromunun Amerikan Hukuk Sistemine Girişi67

2. Feminist Avukatların Örselenmiş Kadınları Savunma Stratejisi71

3. Örselenmiş Kadın Sendromunun Amerikan İçtihat Hukukunda Yarattığı
Tartışmalar73

F. TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİ VE ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMU91

1. Örselenmiş Kadın Sendromu Meşru Savunma Olarak
Değerlendirilebilir mi?91

2. Örselenmiş Kadın Sendromu Türk Ceza Kanunu Kapsamında Akıl Hastalığı veya
Haksız Tahrik Olarak Değerlendirilebilir mi?105

3. Örselenmiş Kadın Sendromu Mazeret Nedeni ve/veya Meşru Savunmada
Sınırın Aşılması Olarak Değerlendirilebilir mi?113

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMUNUN TARTIŞILDIĞI

DAVALARA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA	123
A. KATILIMCILARIN KADINA ŞİDDETE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ	127
1. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Algılar	127
2. Şiddet Mağduru Kadının İlişkiden Ayrılmasının Önündeki Engeller	131
3. Şiddet Mağduru Kadının Çevresinin Tepkileri.....	146
4. Şiddete Resmi Kurumların Tepkileri	151
B. KATILIMCILARIN ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMUNUN TARTIŞILDIĞI	
DAVALARA İLİŞKİN DENEYİMLERİ.....	157
1. Şiddet Mağduru Kadınlar Neden Şiddet Eylemi Gerçekleştiriyorlar?	158
2. İstismarcısını Öldüren veya Ağır Yaralayan Kadınlar Eylemin Akabinde Ne Yapıyorlar?	165
3. Ölmeyip Yaralanan İstismarcıların Tepkileri	168
4. Öldürmekten Başka Çareleri Yok muydu?.....	170
5. Kadınlar Uğradıkları Şiddetin Yargıya veya Kamuya Yansımını Ne Kadar İstiyor?	174
6. Yargı Mensuplarının Yaklaşımlarına İlişkin Deneyimler	175
7. Örselemiş Kadın Sendromunu Ne Kadar Biliyorlar?	180
8. Örselemiş Kadın Sendromu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu.....	184
9. Meşru Savunma mı Değil mi?	185
SONUÇ.....	191
KAYNAKÇA	199
DİZİN.....	209

GİRİŞ

Tarih boyunca, ataerkil sistemin karmaşık bir yapı olan şiddetle işbirliğinden en çok etkilenen öznelerden biri kadınlar olmuştur. İkinci sınıf insan muamelesi gören kadınların kamusal alanda yer almaması nedeniyle özel alana sıkıştırılmış tarihi, 20. yüzyıla kadar kadına yönelik şiddetin etkilerinin de görünürlüğü engellemiştir. Kriminoloji alanında da yeterince ilgi çekmeyen “kadın suçluluğu” kavramının şiddetle olan ilişkisi feminist kriminolojinin gelişimine kadar tam olarak incelenmemiştir.

ABD’de 1960’lı yılların ortalarından itibaren, kadına yönelik şiddetin feminist hareketle birlikte gündeme getirilmesiyle birçok düzenlemenin ve uygulamanın geliştirilmesi sağlanmıştır. Türkiye’de ise ancak 80’li yıllardan itibaren kadına şiddete yönelik kamusal ve örgütsel bu talepler net bir şekilde ortaya konabilmiş ve 2011 yılından sonra “Kadına Karşı Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Avrupa Konseyi Sözleşmesi: İstanbul Sözleşmesi” ile yasal anlamda güçlü bir araç elde edilebilmiştir. Koruma ve tedbir mahiyetindeki bu sözleşmeye ilişkin tartışmaların devam ediyor oluşu ve uygulamada yaşanan sorunlar, Türkiye için kadına şiddetin geç kalınmış ve tam anlamıyla anlaşılammış bir olgu olduğunu ortaya koyar niteliktedir.

Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri basın ve medya aracılığıyla sıkça gündeme gelen bir konu olsa da durumun psikolojik, sosyolojik, hukuki ve kriminolojik etkileri bakımından bilimsel düzeyde yeterince ele alındığını söylemek zordur. Uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan bir kadının daha büyük bir şiddeti

ve suç eylemini gerçekleştirmesinin ardındaki dinamiklerin analizi bakımından Türkçe literatürde çok az kaynak vardır.

Bu kitabın ilk bölümünde, kadın suçluluğunun, kriminoloji alanındaki ilk çalışmalardan feminist kriminolojinin doğuşuna dek nasıl değerlendirildiği ortaya konmaktadır. Ceza adalet sistemleri ve hâkim kriminoloji teorileri kadınları dikkate almamış, onları geleneksel roller ve statüler çerçevesinde değerlendirmiştir. Kadın suçluluğuna ilişkin bu dar bakış açısına feministler, kadının özgül koşulları, sosyalizasyon süreçleri gibi önemli dinamikleri gözetmediği temelinde haklı eleştiriler getirmişlerdir. Ortaya atılan suç teorileri erkek egemen bir yaklaşımın ürünü olduğundan, elde edilen bulgular kadınlara genellendiğinde büyük bir boşluk ortaya çıkmaktadır, zira kadınların suç işleme motivasyonları ve nedenleri, kadın olmanın getirdiği toplumsal, psikolojik vb. dinamiklerle farklılaşmaktadır. Feminist kriminoloji bu azımsanan, önemsenmeyen boşluğu doldurmaya çalışır.

Kadınların suç işleme nedenlerini, mağdur veya fail olarak konumlandıkları rolleri ve ceza adalet sisteminin kadına bakışını farklı bir noktadan ele alan feminist kriminoloji, bu çalışmanın temel dayanağını oluşturmaktadır. Bunun sebebi açıkça, kadına yönelik şiddetin bir sonucu olan *örselenmiş kadın sendromu* (battered woman syndrome) ile bundan mustarip kadının suç davranışının ceza adalet sistemindeki yansımalarının, çok boyutlu bir alanın analizini gerektirmesidir.

Kadına şiddet ve kadının bu şiddet döngüsünden çıkmasının önündeki engeller, sözkonusu şiddetin toplumsal bir boyutunu oluşturur. Dolayısıyla şiddetin yansıması olan örselenmiş kadın sendromundan mustarip kadının suç davranışı, ceza adalet sistemiyle, yani kolluk, yargı, cezaevi gibi sistemin önemli parçalarıyla kadının kesiştiği önemli bir noktadır. Kadının yargılama aşamasında özgül koşullarının gözetilmeyerek geleneksel hukuka içkin cinsiyetçi ayrımcılığa maruz kalmaması için adil bir değerlendirmenin nasıl olacağıın tespiti şarttır.

Feminist kriminologlar, kadın suçluluğu bakımından suç davranışıyla mağduriyetin ayrımını yapabilmeyi kolay olmadığını ve

kadının gördüğü şiddetin suç davranışında önemli bir etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Kadının maruz kaldığı şiddet ile kadının suç davranışı birbirinden bağımsız iki unsur değildir. Birbirine geçmiş bu mağdur-fail zincirinin geleneksel hukuk normları içerisinde nerede ve nasıl konumlandırılacağı da tartışma konusu olmuştur.

Geleneksel hukuk anlayışı erkekler tarafından geliştirildiğinden kadının sosyalizasyon sürecini, özgül koşullarını gözardı etmektedir ve kadının mevcut şartlarını izah etmekte yetersiz kalmaktadır. Özel alana müdahalesi yok denebilecek kadar az olan geleneksel hukuki anlayış, özellikle kutsiyet attettiği aile kurumuna içkin sorunlarda kadınları resmi çarelerden yoksun bırakmaktadır. Hukuki mekanizmaların yetersizliği ve kamusal müdahalenin azlığı, suç işleyen kadınların yargılanma süreçlerinde, uğradıkları şiddetin türüne, şiddetin yaşandığı yere ve bu mekanizmalara erişim imkânına göre de farklılık göstermektedir. Kadının suç davranışı *meşru savunma* veya *mazeret nedeni* olarak mı değerlendirilecek ya da uğramış olduğu sistematik şiddet sadece *haksız tahrik* kapsamında mı değerlendirilecektir? Bunlara bağlı olarak kadının eylemine ilişkin nasıl bir değerlendirme ve ceza tayini yapılacağı tartışmalara sebep olmaktadır. Bu kapsamda, örselenmiş kadın sendromu birinci bölümde birçok boyutuyla ele alınmıştır.

Kitabın ikinci bölümünde ise uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan ve eşini ya da partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların savunmalarını üstlenen avukatlarla yapılan mülakatlara yer verilmiştir. Kitabın birinci bölümünde detaylı anlatıldığı üzere, kadınlarla doğrudan derinlemesine mülakat yapmak konunun çoklu boyutları bakımından yeterli olmayacağı gibi özellikle yargılaması veya tedavisi devam eden kadınlar açısından soruların tetikleyici olması gibi riskleri içermektedir. Bu nedenle derinlemesine mülakatlar uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan ve eşini ya da partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların savunmalarını üstlenen avukatlarla gerçekleştirilmiştir. Avukatlar sadece kadınla değil, kadının yakınlarıyla, ölen veya ağır yaralanan istismarcının ailesiyle ve yargı mekanizmalarıyla kurdukları ilişki bakımından olayın farklı boyutlarına hâkimdirler. Avukatların kadınlarla ve yargılama sürecine ilişkin

deneyimleri pek çok sosyolojik, psikolojik ve hukuki noktaya temas etmeyi mümkün kılmıştır. Bu kapsamda istismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların suç davranışının ardındaki dinamikler ve ceza adalet sisteminin kadınlara yaklaşımı ve eylemin hukuk tekniği bakımından nasıl değerlendirildiği bütünsel olarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kitabın beslendiği tez çalışması akademik bir metin olması nedeniyle teknik pek çok detayı barındırmaktadır. Okuru teknik bilgiyle yormamak adına tez çalışmasının bazı bölümleri bu kitap hazırlanırken çıkartılmış veya kısaltılmıştır.¹

1 Tez çalışmasının tamamı için: Birdal, Yağmur, *Örselenmiş Kadın Sendromu ve Kadın Suçluluğu* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2022. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>